

Ақша мәні мен қызметтері (функциялары)

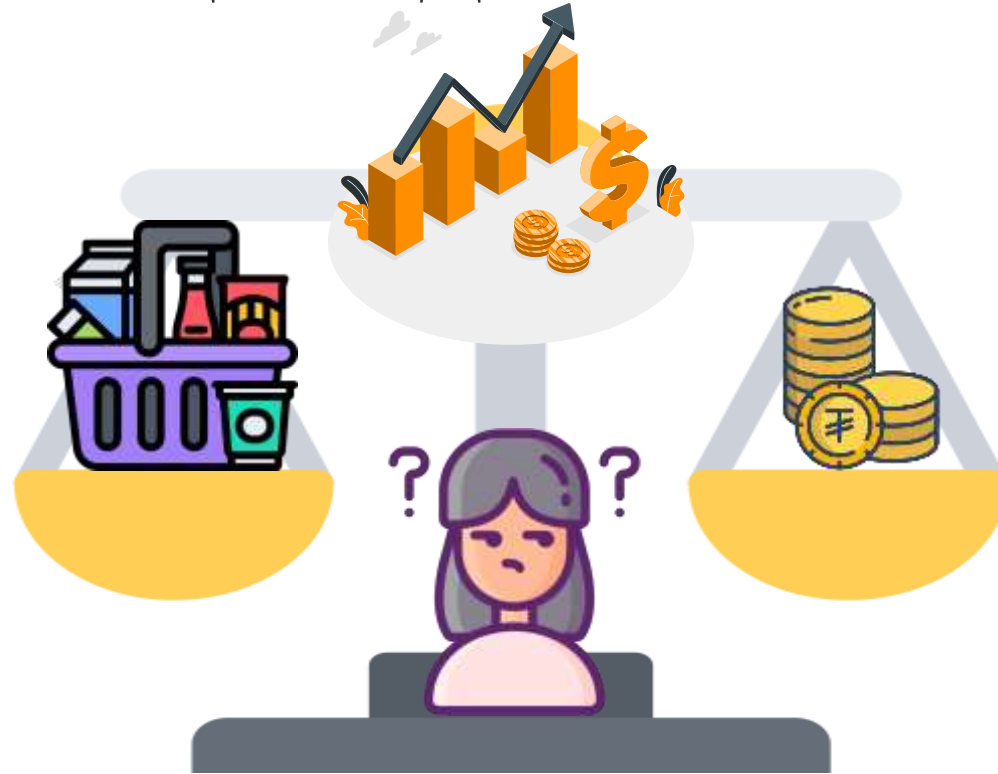
PhD, доцент Досжан Р.Д

Дәріс жоспары:

1. Ақшаның қажеттілігі мен мәні
2. Эволюциялық теория
3. Рационалистік теория
4. Ақшаның негізгі функциялары

Ақша дегеніміз не?

Ақша - бұл барлық тауарлардың құнын өлшейтін, жалпыға балама айрықша тауар

Ақша – қалай пайда болды?

Әлемдік экономикада ақшаның пайда болуының екі негізгі теориясы бар:

Рационалистік

Эволюциялық

01

Ақшаның пайда болуының рационалистік теориясы

Рационалистік теорияға сәйкес - ақша тауарларды айырбастау үшін қолданылатын арнайы құрал ретінде ойлап тапқан адамдар арасындағы келісімнің нәтижесі.

Ендігіде таспен емес,
қағаздармен алмасайық?

Келістік

02

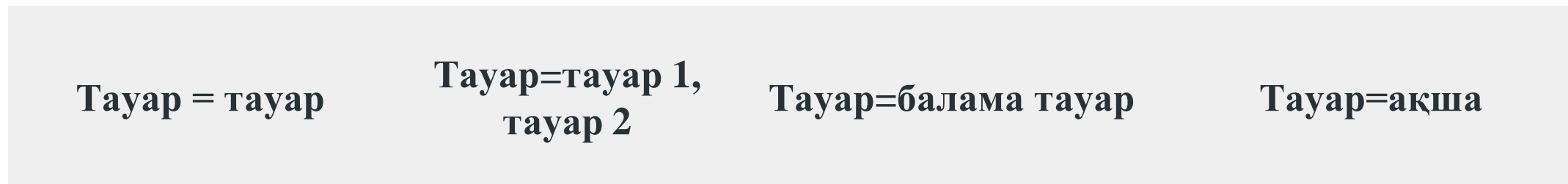

Ақшаның пайда болуының ЭВОЛЮЦИЯЛЫҚ ТЕОРИЯСЫ

Эволюциялық теорияға сәйкес - ақша адамдардың еркіне тәуелсіз түрде пайда болды. Адамзат дамуы нәтижесінде ақша сияқты айырбас құралының пайда болуы міндетті түрде болуы керек еді.

Тауар айырбасының дамуы тауарлар құнының әр түрлі формаларының ақырындап алмасуы нәтижесінде жүзеге асты:

Ақшаның 5 қызметі

Ақша экономикадағы рөлін өзінің атқаратын негізгі қызметтері арқылы орындайды. Ақшаның әр қызметі тауар айырбасы процесінен туындайтын тауар өндірушілердің формасы ретінде ақшаның әлеуметтік және экономикалық мазмұнының белгілі бір жақтарын сипаттайды. Ақшаның қазіргі экономикадағы атқаратын қызметтеріне мыналар жатады:

1

құн өлшемі және баға масштабы;

2

айналыс (айырбас) құралы;

3

төлем құралы;

4

қорлану және қор жинау құралы;

5

дүниежүзілік ақша.

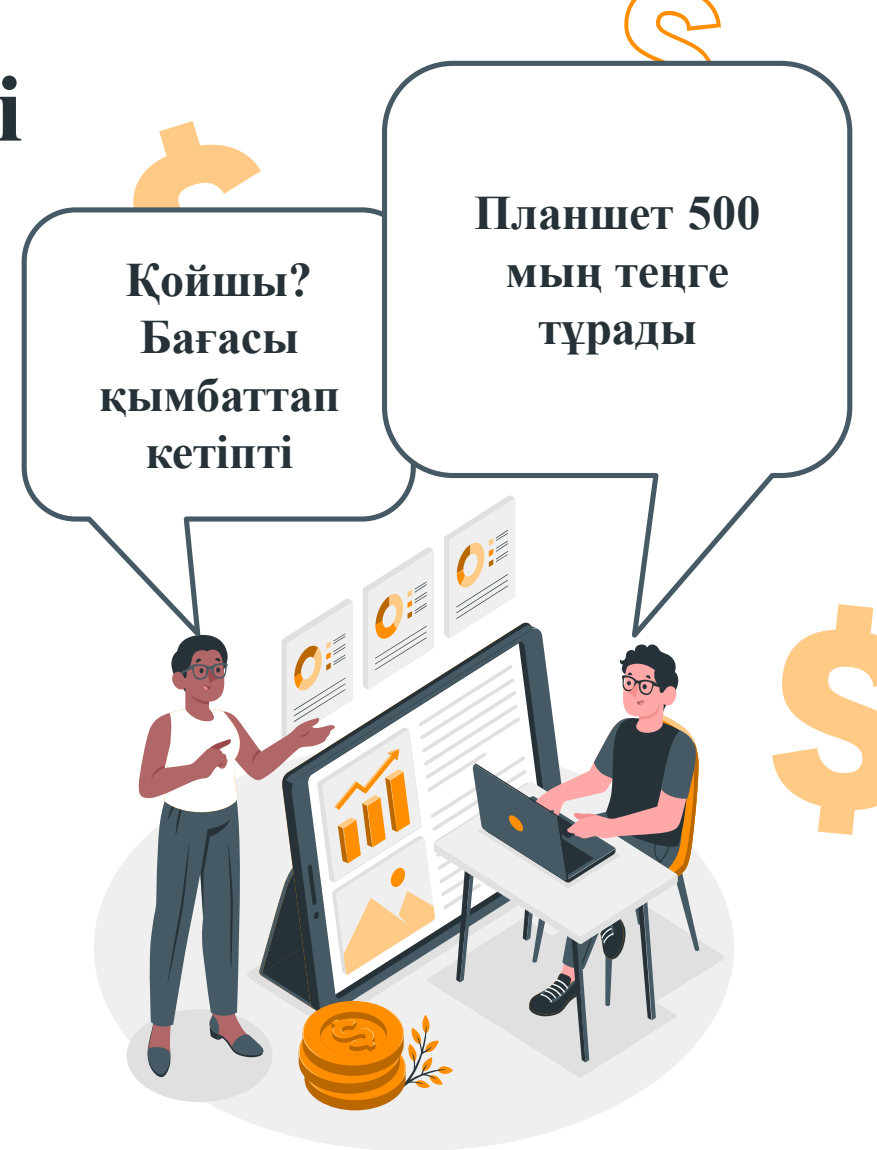

Ақшаның құн өлшемі қызметі

Ақша жалпыға бірдей балама ретінде барлық тауарлардың құнын өлшейді. Ақша құн өлшемі ретінде: **“мөлшері жағынан сәйкес, сапасы жағынан салыстыруға келетін тауарлар құнын бейнелеу үшін тауарлар дүниесіне материал беру”** қызметін атқарады.

Тауар құнының ақшамен бейнеленуі оның бағасы деп аталады. Баға тауарды өндіруге және сатуға қажетті қоғамдық еңбек шығынымен анықталады

Ақшаның айналыс құралы қызметі

Айналыс құралы қызметінде ақша тауар айналысы процесінде делдалдық рөл атқарады.

Тауар айналысы мынадай процесстерді қамтиды: тауар сату, яғни оның ақшаға айналуы, және тауарды сатып алу, яғни тауардың ақшаға айналуы.

Бұл процесті арнайы формулада келесідей түрде беруге болады: Т (тауар) – А (ақша) – Т (тауар).

Ақшаның төлем құралы қызметі.

Ақша төлем құралы ретінде тек қана тауар айналысына қызмет етіп қоймай, сол сияқты қаржы және несие қатынастарына да қызмет етеді.

Жалпы барлық ақшалай төлемдерді төмендегідей түрде топтастыруға болады:

- тауарлар және көрсетілетін қызметтер бойынша төлем міндеттемелері;
- мемлекетке қатысты қаржылық міндеттемелер;
- банктік ссудалар, мемлекеттік және тұтыну несиелері бойынша қарыздық міндеттемелер;
- сақтандыру міндеттемелері;
- әкімшілік және сот алдындағы және өзге міндеттемелер.

Дүниежүзілік ақша қызметі

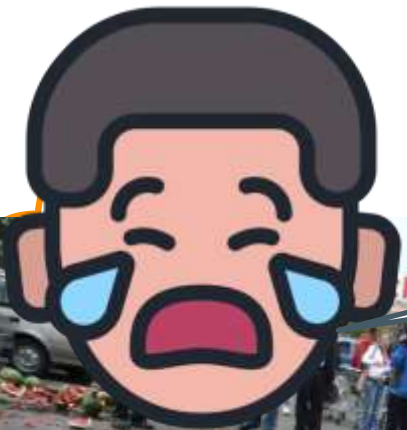
Сыртқы сауда байланыстары, халықаралық заемдар, сыртқы серіктестерге қызмет көрсету барысы дүниежүзілік ақшалардың пайда болуына себеп болды.

Дүниежүзілік ақшалар жалпыға ортақ төлем құралы, жалпыға ортақ сатып алынатын құрал және жалпыға ортақ қоғамдық байлықтың материалдану құралы болып табылады. Халықаралық төлем құралы ретінде дүниежүзілік ақшалар халықаралық байланыстардағы есеп айырысуларда қолданылады.

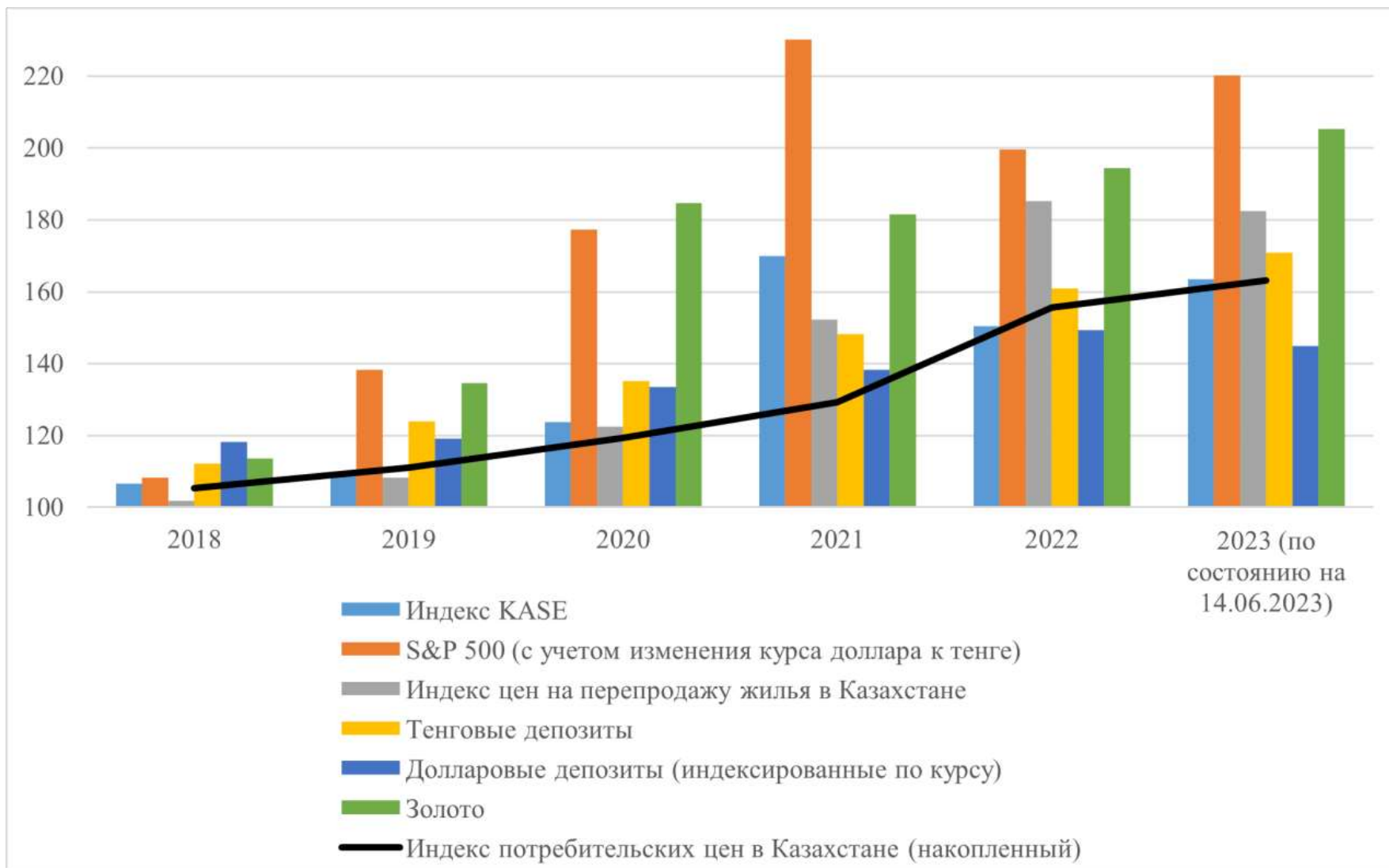
Ақшаның қор жинау қызметі

Байлығымды қарбыз түрінде сақтауға болмайды екен

Ақша жалпыға бірдей балама ретінде, оның иесі үшін тауар алуды қамтамасыз етумен қатар, **байлықты жинау құралы** болып табылады.

1 Дәріс: Ақша мәні мен қызметтері

Дәріс жоспары:

1. Ақшаның қажеттілігі мен мәні
2. Эволюциялық теория
3. Рационалистік теория
4. Ақшаның негізгі функциялары

1. Ақшаның қажеттілігі мен мәні

Ақша – адам ойының ең үлкен өнертабыстарының бірі. Ақшаның табиғатта аналогтары жоқ. Қазіргі экономиканың бүкіл құрылымы ақшаның болуымен анықталады. Бүкіл қоғамның қызмет етуге ынталандыратын негізгі құрал ақша болып табылады.

Ақша - бұл барлық тауарлардың құнын өлшейтін, жалпыға балама айрықша тауар

Әлемдік экономикада ақшаның пайда болуының екі негізгі теориясы бар: рационалистік және эволюциялық.

Рационалистік теорияға сәйкес ақша – бұл тауарларды айырбастау үшін қолданылатын арнайы құрал ретінде ойлап тапқан адамдар арасындағы келісімнің нәтижесі.

Бүгінгі таңда отандық ғалымдардың көпшілігі ақшаның пайда болуының эволюциялық теориясын ұстанады.

Эволюциялық теорияға сәйкес - ақша адамдардың еркіне тәуелсіз түрде пайда болды. Адамзат дамуы нәтижесінде ақша сияқты айырбас құралының пайда болуы міндетті түрде болуы керек еді.

Бірінші кезең – құнның қарапайым немесе кездейсоқ түрі.

Ақшаның пайда болуы қарабайыр адамдар басқа қажетті өнімдерге айырбастауға болатын кейбір өнімдердің артық мөлшерін алған кезде, б.з.д. 7 - 8 мыңжылдыққа жатады. Яғни, айырбастау кездейсоқ болды: бір өнім өз құнын оған қарсы тұрған басқа өнімде білдірді. Маркс бұл форма бір қарағанда қарапайым емес деп жазды, өйткені тауардың құнын білдіретін екі полюс болатын.

Бірінші полюсте – өз құнын білдіретін, белсенді рөл атқаратын тауар (құнның салыстырмалы түрі); екінші полюсте – бірінші тауардың құнын білдіретін материал ретінде қызмет ететін тауар, ол пассивті рөл атқарады және эквивалентті формада болады. Осылайша, салыстырмалы және эквивалентті формалар тауардың құнын білдірудің екі полюсі болып табылады.

Құнның балама формасы бірқатар ерекшеліктерге ие:

- балама тауардың пайдалану құны оған қарама-қарсының көрінісі, тауар құны ретінде қызмет етеді;

- өнім баламасындағы нақты жұмыс оның қарама-қарсының көрінісі, абстрактілі еңбек ретінде қызмет етеді;

- балама өнімді өндіруге жұмсалған жеке еңбек оның қарама-қарсының көрінісі, қоғамдық еңбек ретінде көрініс табады.

Екінші кезең – құнның толық немесе айқындалған формасы.

Еңбек бөлінісі адамның өндіргіш күшінің дамуымен қатар, ол өндіретін тауарлар спектрін күрт кеңейтіп, еңбек өнімдерімен алмасу қажеттілігін тудырды.

Бастапқыда бұл бір нәрсені екіншісіне қарапайым айырбастау болды, ол әлі күнге дейін аз мөлшерде сақталған және «бартер» деген атпен белгілі.

Мал және ауылшаруашылық тайпаларының пайда болуымен алғашқы ірі әлеуметтік еңбек бөлінісі орын алды: айырбасқа көптеген қоғамдық еңбек объектілері, сондай-ақ

салыстырмалы түрдегі тауарлар қосылды. Құнның бұл түрінің маңызды кемшілігі – көптеген балама тауарлардың болуына байланысты әр өнімнің құны заңдылықты көрініс алмайды.

Үшінші кезең – құнның жалпы формасы.

Айырбастау операцияларының көлемі мен айырбасталатын тауарлардың алуан түрлілігі артқан сайын, «тауарға арналған тауар» қағидаты бойынша табиғи айырбастау қиындай түсті, серіктестерді іздеуге кететін уақытты жоғалтуға немесе тез бұзылатын тауар ескірген жағдайда тікелей шығындарға әкелді.

Кейбір сәтсіз сатушылар тауарлардың өлу қаупі бар немесе үмітсіз жағдайда тауарды қажет тауарға емес, кейінірек оны қажетті тауарға ауыстыру үшін өтімді тауарға ауыстырды деп болжауға болады. Осылайша, алғашқы «тауарлық» ақша рөлін атқарған делдалдық тауарлар ерекшеленді. Делдал ретінде жұмыс істейтін тауарларды бірнеше рет пайдалану оларды екі есе тиімді етті, сондықтан олардың басқа тауарларға алмасқан пропорциялары тұрақты болды. Бұл бізге «балама тауарлардың» пайда болуы туралы айтуға мүмкіндік береді, бұл тауарлық ақшаның рөлі мен функцияларын одан әрі күшейтеді.

Осындай ақшаның арқасында сатып алу-сату процесі кеңістікте және уақыт бойынша бөлінеді, ал тауарлық ақшаның өзі сатып алынған тауарлар үшін төлеуге тура келетін ақша бірліктерінің саны түрінде баға масштабын қалыптастыратын есептеу бірліктеріне айналады.

Бұл процесс белгілі бір тауар өндірушінің еркі мен қалауына қарамастан өздігінен жүреді. Бұл нарықтың пайда болуымен және оның институттарының қалыптасуымен бірдей. Алайда объективті түрде бөлінген тауар-эквивалент жалпыға бірдей қабылданады, өйткені бұл ретте басқа субъектілердің мінез - құлқының болжамдылығы артады, белгісіздік азаяды, демек, жеке шығындар (шығындар), ал олармен әлеуметтік шығындар да азаяды.

Мұндай жергілікті тауар баламасы бөлінген жағдайда, белгілі бір тауардың құнын өз тәуекелімен анықтайтын екі жеке тауар өндірушінің кездейсоқ қатынасы жоғалады. Айырбастау тауардың құнын (тауарды құратын нақты жұмыс түрі) және оның мөлшерін бір тауар екіншісіне айырбасталатын айырбас пропорциялары анықтайтыны анық.

Осылайша, біз құн объективті түрде бар және жеке тауар өндірушілер арасындағы әлеуметтік қатынастарды көрсете отырып, әлеуметтік сипатқа ие екеніне көз жеткіземіз. Нәтижесінде, тауарлардың бірі екіншісіне балама ретінде қарсы болған кезде құнның жалпы формасы пайда болады.

Әр түрлі халықтардағы осындай әмбебап эквивалент функциясын әртүрлі тауарлар атқарды. Бұл, әдетте, олардың экономикасында маңызды рөл атқаратын жаппай өндіріс нәтижелері болды. Фермерлерде бұл астық, мал өсірушілерде-мал және т.б. болды, осы тауарлар бар адам өз қажеттіліктері мен отбасыларын қанағаттандыру үшін басқа да еңбек өнімдерін сатып ала алатын.

Дегенмен, біз бұл әмбебап эквиваленттің әлі де жергілікті екенін көреміз, өйткені басқа халықтар осы аумақтың тұрғындары арасында жалпыға бірдей танылған эквивалентті танымауы мүмкін. Тауар өндірісі мен айырбастың дамуымен әр түрлі халықтар жалпы экономикалық процеске тартылады, сондықтан фермерлер, малшылар, аңшылар және т. б. мойындайтын осындай әмбебап балама қажет болады.

Құнның бұл формасының ерекшелігі – әмбебап эквиваленттің рөлі әлі бір өнімге бекімегенінде.

Төртінші кезең – құнның ақшалай нысаны. Алтынға әмбебап эквиваленттің рөлін бекіту (бұл кезең, сәйкесінше, ең ұзақ болды).

Әрі қарай, ең ыңғайлы тауарлық ақшаны іздеу басталды, содан кейін аз тасымалданатын, тозатын, гетерогенді ақшадан бас тарту басталды. Ақша аренасына мыс, қола, содан кейін күміс және алтын құймалары шығады. Мұндай металл құймалары өнімнің өзіндік функциясын жоғалтып, тек айырбастау баламасына айналғандықтан, ақша қазіргі уақытта осы сөз түсінілетін мағынада пайда болды деп айту заңды. Бірте-бірте негізгі ақша материалы алтын болды, одан әр түрлі құнды монеталар шығарылды.

Алтынды эмбебап эквивалентке – ақшаға айналдыру жолы ұзақ және қиын. Шын мәнінде, бұл XIX ғасырдың ортасында орын алды деп болжауға болады. Осы уақытқа дейін ақша функцияларын алтынмен қатар күміс сияқты басқа да асыл металдар атқарды. Ағылшын ақша бірлігі – Фунт стерлинг бір кездері күмістің толық фунты болған.

Нақты тауарлар - ақша түрінде тауарлардың үлкен әлемінен алтын бөлінгенін қалай түсіндіруге болады? Алтын бірқатар ерекше қасиеттерге ие:

- ол біртекті (біз әлеуметтік құндылық туралы және өнімге енгізілген әлеуметтік еңбектің өлшемі туралы айтамыз, сондықтан мұндай эквивалент біртекті материал болуы керек);

- химиялық инертті (алтын тот баспайды және кез-келген климаттық жағдайда мәңгі сақталады);

- портативті (салыстырмалы түрде аз көлемде айтарлықтай үлкен шығындар бар);

- бөлінетін (алтынның кез-келген мөлшері кішігірім бөліктерге оңай бөлінеді).

Былайша айтқанда, теориялық тұрғыдан жоғарыда аталған шарттарға сәйкес келетін басқа материалдарды немесе металдарды бөлуге болады: күміс, гауһар тастар, платина және т. б.

Алайда экономикалық қатынастарды дамытудың объективті процесі алтынды бөліп көрсетті. Күміс жер қыртысында жеткілікті таралуына байланысты онымен бәсекелесе алмады, алмаздар біркелкілікке ие емес, оларды бөлуге болмайды, платина испандықтар оны «күміс» деп атаған және алтын кеніштерін өндірудің қалдықтары болып саналған.

Алтын жағдайында адамзат бұл металдың барлық басқа белгілері жоғалып кететіндігіне тап болды, оның тек бір ғана сипаттамасы – мөлшері қалады. Бұл сипаттама металды өзіндік құнмен байланыстырады, өйткені онда әртүрлі сапалы еңбек түрлерінің арасындағы барлық айырмашылықтар жоғалады және ол біздің алдымызда еңбек құрамы жоқ «қойыртпақ», белгілі бір өнімді өндіруге жұмсалған әлеуметтік қажетті уақыт түрінде пайда болады.

Бірақ алтын табиғаты бойынша ақша емес, ақша алтын екенін атап өткен жөн. Осылайша, алтынның ақшаға айналуы табиғи емес, ұзақ уақыт бойы жүріп келе жатқан объективті әлеуметтік процесс екенін атап өтеміз.

Құнның ақшалай формасының пайда болуымен тауарлар баға түрінде өзіндік құнның белгілі бір түрін алады (бұл тауарды айырбастауға болатын алтынның белгілі бір мөлшері).

Натуралды шаруашылықтан тауарға ауысу, сондай-ақ айырбастаудың баламалылығын сақтау ақшаның пайда болу қажеттілігін тудырды, оның қатысуынсыз тауар өндірушілердің өндірістік мамандануы мен мүлктік оқшаулануы негізінде тауарлардың жаппай алмасуы мүмкін емес.

Ақшаның пайда болуы мен қолданылуы қажеттілігі оларсыз көптеген нәтижесіз әрекеттермен расталады. Мұны 1832 жылы Р.Оуэн жүзеге асырған «еңбек бондарын» қолдана отырып, жұмыс уақытының шығындары негізінде тауарларды бағалау арқылы тауарларды ақшасыз айырбастау идеясының банкроттығы дәлелдейді. 1918 және 1921 жылдары табиғи коэффициенттер негізінде өнім алмасуды енгізуге тырысқан кезде Ресейдің тәжірибесі де сәтсіз болды.

Біздің дәуірімізге дейінгі XII ғасырда Қытайда, ал VII ғасырда.е. Жерорта теңізі елдерінде – Лидия мен Эгинада қорытпалардың салмағы, мөлшері мен құрамы бойынша бірдей металл ақша пайда болды.

Ақша эволюциясы мұнымен тоқтаған жоқ. Құн нысандарын дамытудың келесі кезеңдерін бөліп көрсетуге болады: қағаз және несие ақшаларына көшу кезеңі, содан кейін оларды айналымнан біртіндеп ығыстыру, нәтижесінде электронды ақша пайда болады.

Жоғарыда аталған көзқарастардан басқа, ақша, олардың табиғаты туралы экономикалық ғылымда **металл және номиналистік теориялар** да айтылды.

Металл теориясы ақшаны асыл металдармен анықтайды. Оның мәні ақша өз функцияларын орындау үшін міндетті түрде ішкі құндылыққа ие болуы керек. Бұл теорияның ең көрнекті жақтаушылары алтын мен күмісті табиғи қасиеттеріне байланысты

табиғаты бойынша ақша деп санайтын меркантилистер болды. Бұл бағыт тұтастай алғанда толыққанды (тауар) ақшасы бар жүйелер үшін жағдайды шынайы көрсетті.

Ақшаның номиналистік теориясы ақшаны құндылық белгілерімен (символдармен), шартты санау бірліктерімен анықтайды. Мұнда ақшаның металл мазмұны емес, оларға жазылған (номинал) маңызды. Ақша, ең алдымен, олардың сатып алу күшін мемлекет анықтаған кезде мемлекеттік билік пен құқықтық қатынастардың өнімі ретінде қарастырылады. Ақшаның номиналистік теориясы қазіргі экономикалық жүйелердегі ақшаның табиғатын дұрыс көрсетеді.

Ақшаны анықтауға көптеген тәсілдер бар. Мысалы, олар жалпыға бірдей эквивалент ролін атқаратын ерекше тауар болуы мүмкін. Бұл тұжырым ұзақ уақыт бойы өзекті болып келеді, дегенмен қазіргі экономикалық әдебиеттерде ақшаның жеке функциялары мен қасиеттерін көрсететін басқа да тұжырымдар бар.

Ақша – сатып алу-сату кезіндегі құн өлшемі болып табылатын және жалпыға бірдей эквивалент ролін атқаратын, яғни барлық басқа тауарлардың құнын білдіретін және олардың кез келгеніне айырбасталатын металл және/немесе қағаз белгілер.

Құнның жалпыға балама формасының дамуы нәтижесінде барлық тауарларға тікелей айырбасталатын тауарлар әлемінен ерекше бір тауар - *ақша* тауары қалыптасты. Ол тауар ролін бағалы металдар: алтын және күміс атқарды.

Ақшаның мәні олардың қасиеттерінде жатыр:

1. Жалпыға бірдей тікелей алмасу – ақшаның кез-келген материалдық құндылықтарға алмасу мүмкіндігі.

2. Айырбастау құнының дербес нысаны тауарларды сатумен тікелей байланысты емес. Ақшаны осы формада қолданудың тән жағдайлары – несие беру, несие берешегін өтеу, әртүрлі өндірістік және өндірістік емес шығындарды қаржыландыру және т. б.

3. Жалпы жұмыс уақытын материалдандыру тауарларды өндіруге жұмсалған еңбек олардың құнын тудыратындығында көрінеді, оны ақша арқылы өлшеуге болады.

4. Ақшаның функциялары

Ежелгі дәуірден бастап ақшаның үш негізгі функцияны атқарғаны туралы дәлелдерді байқауға болады:

1. құн өлшемі;
2. айналым құралы;
3. төлем құралы
3. жинақ құралы.

Ақшаның бірінші функциясы – бұл құндылықты өлшеу функциясы немесе жай сатушылар мен сатып алушылар үшін тауарлардың құнын өлшейтін құрал. Кез-келген тауардың құнын анықтау үшін ол ақшаның белгілі бір мөлшеріне теңестіріледі. Ақшамен көрсетілген тауардың құны тауардың *бағасы* болып табылады.

Ақшамен көрсетілген тауардың құны тауардың *бағасы* болып табылады. Баға немесе тауарлардың ақшалай нысаны, идеалды нысан, тек елестетімді. Бағаға тек салыстырмалы түрдегі тауар ғана ие бола алады. Ақшаның өзінде баға жоқ, олардың құнын өздері анықтау мүмкін емес. Бағаның орнына ақша сатып алу қабілетіне ие, ол олардан сатып алуға болатын тауарлардың абсолютті мөлшерінде көрінеді.

Ақшаны ойлап тапқан адамдар оларды қолдануды таба алды, өйткені олар тағы бір үлкен жаңалық ашты: барлық тауарларды салыстырмалы құндылығы негізінде бір-бірімен салыстыруға болады, ал бұл құндылықты біртекті өлшегіш – ақша арқылы білдіруге болады. Тауар-ақша операцияларын жүзеге асыру үшін әртүрлі ақша бірліктері қолданылады - теңге, доллар, маркалар және т.б. бұл бірліктерде олар тауар құнын өлшейді және салыстырады. Ақшаның бұл функциясы кейде баға шкаласы деп аталады.

Ақша құн өлшемі ретінде біртекті, бұл транзакциялар туралы жазбаларды есептеу және көру үшін өте маңызды. Бағаларды доллармен және центтермен білдіре отырып, адамдар әртүрлі тауарлардың құнын бірден және көп күш жұмсамай-ақ салыстыра алады.

Егер бір тауардың құны 20 теңге, ал екіншісі 10 теңге болса, онда бұл тауарлардың салыстырмалы құны айқын. Біздің экономикалық жүйемізде құн өлшемі жоқ делік. Бұл жағдайда әрбір тауардың бағасын теңгеммен біржақты білдірудің орнына, біз әрбір тауар мен көрсетілетін қызметтің әрбір басқа тауарға айырбасталымының пропорцияларын құрауға тура келеді. Әр түрлі тауарлар мен қызметтер үшін мүмкін болатын комбинациялардың саны өте үлкен, сондықтан өнімнің құнын анықтау өте қиын болады.

Құн өлшемі ретінде ақша мен баға ауқымы ретінде ақша арасында айтарлықтай айырмашылықтар бар. Ақша құн өлшемі ретінде барлық басқа тауарларға қолданылады, өздігінен пайда болады, ақшалай тауар өндіруге жұмсалған әлеуметтік жұмыс мөлшеріне байланысты өзгереді. Ақша баға шкаласы ретінде мемлекет белгілейді және осы металдың құнымен өзгеретін металдың белгіленген салмағы ретінде әрекет етеді.

Ақша айналым құралы ретінде. Айналыс құралы қызметінде ақша тауар айналысы процесінде делдалдық рөл атқарады.

Тауар айналысы мынадай процесстерді қамтиды: тауар сату, яғни оның ақшаға айналуы, және тауарды сатып алу, яғни тауардың ақшаға айналуы.

Бұл процесті арнайы формулада келесідей түрде беруге болады: T (тауар) – A (ақша) – T (тауар).

Ақша төлем құралы ретінде тек қана тауар айналысына қызмет етіп қоймай, сол сияқты қаржы және несие қатынастарына да қызмет етеді.

Жалпы барлық ақшалай төлемдерді төмендегідей түрде топтастыруға болады:

- тауарлар және көрсетілетін қызметтер бойынша төлем міндеттемелері;
- мемлекетке қатысты қаржылық міндеттемелер;
- банктік ссудалар, мемлекеттік және тұтыну несиелері бойынша қарыздық міндеттемелер;
- сақтандыру міндеттемелері;
- әкімшілік және сот алдындағы және өзге міндеттемелер.

Дүниежүзілік ақша функциясы. Сыртқы сауда байланыстары, халықаралық заемдар, сыртқы серіктестерге қызмет көрсету барысы дүниежүзілік ақшалардың пайда болуына себеп болды.

Дүниежүзілік ақшалар жалпыға ортақ төлем құралы, жалпыға ортақ сатып алынатын құрал және жалпыға ортақ қоғамдық байлықтың материалдану құралы болып табылады. Халықаралық төлем құралы ретінде дүниежүзілік ақшалар халықаралық байланыстардағы есеп айырысуларда қолданылады.

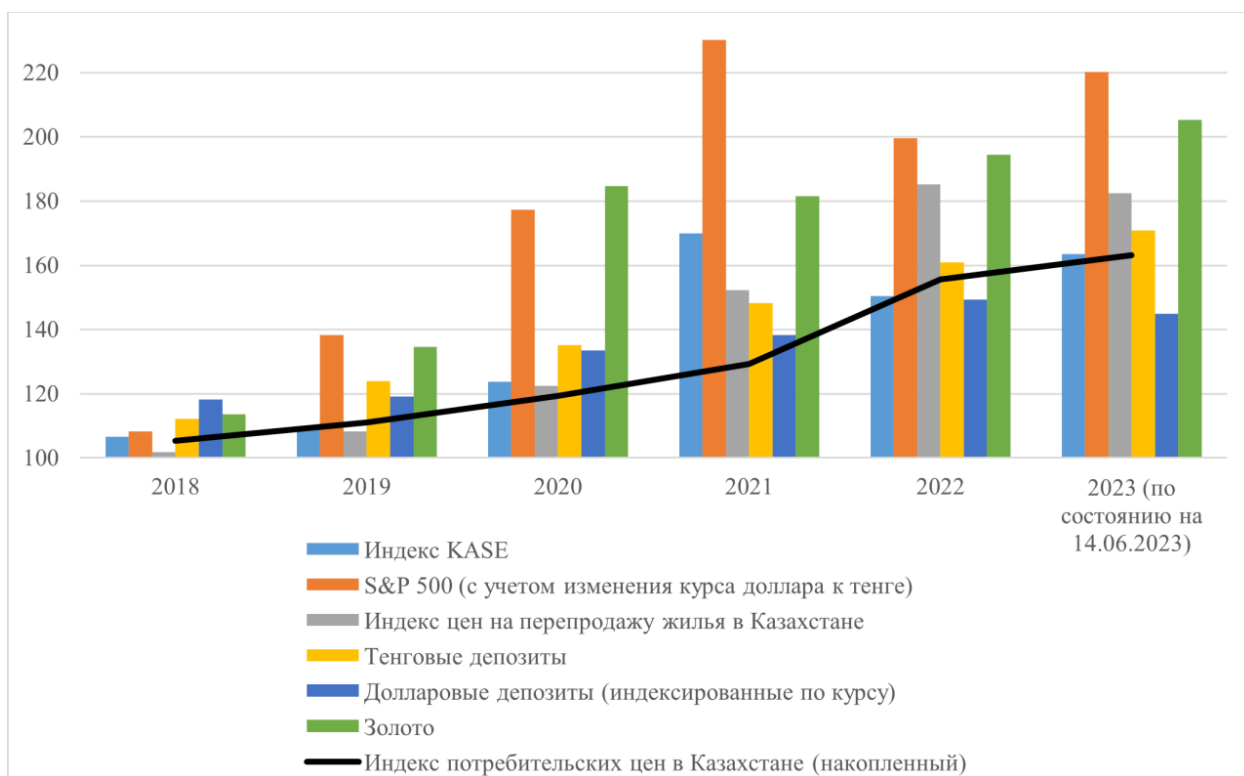
Ақша жинақтау құралы ретінде. Ақша әмбебап балама бола отырып, олардың иесіне кез-келген өнімді алуды қамтамасыз ете отырып, әлеуметтік байлықтың көрінісі болды. Адамдарда оларды жинақтау мен үнемдеуге деген ұмтылыс болды.

Ф.Бэконның “Ақша жақсы құл, бірақ жаман қожайын” деген сөзі бар. Ақша үнемі оны басқара алатындардың қолына өтіп отырады. Сондықтан ақшаны жинау және оны басқара білудің өзі өнер.

Әрине, инфляцияның өсуі бар елдерде ақша жинаудың қажеті жоқ, себебі олар тез құнсызданады. Демек, жоғары өтімділікке қарамастан олардың тартымдылығын жоғалтады. Егер күннен-күнге долларға, рубльге немесе теңгеге тауарлардың азырақ санын сатып алатын болса, онда адамдар құнды ақшалай нысанда ұзақ сақтағысы келмейді. Гиперинфляция жағдайында жұмысшылар келесі күні бағалар көтерілмес бұрын өз ақшаларын жұмсай алу үшін ай сайынғы емес, күнделікті жалақы төлеуді талап ететін жағдайлар бар.

Қосымша: Қазақстанда ақшаны жинақтап, оны инвестициялаудың таңымал жолдарын қарастырайық.

Соңғы бес жылда Қазақстанның тұрғын үй нарығы қарқынды өсім көрсетті: 2018 жылдың басынан бері тұрғын үйді қайта сату бағасы индексінің жиынтық өсімі 82%-ды құрады. Елдегі бағаның жиынтық өсімі бір мезгілде осы кезеңде шамамен 63%-ды құрады. Осылайша, бес жыл ішінде жылжымайтын тұрғын үй иелері өз жинақтарын инфляциядан қорғап қана қоймай, оны нақты түрде көбейте алды.

1-графикте 2018 жылдың басынан бері әртүрлі инвестициялық опциялардың жиынтық кірістілік индекстерінің, сондай-ақ осы кезеңдегі жинақталған инфляцияның салыстырылуы көрсетілген. Инфляция графигі соңғы бес жарым жылда «сандық ішінде» сақталған жинақтардың 63%-ға құнсызданғанын анық көрсетеді. Сонымен қатар, ұзақ мерзімді инвесторлар осы кезеңде әлдеқайда аз зардап шекті. Келесі сабақтарда ақшаны жинап, инвестициялаудың басқа да таңымал әдістерін қарастыратын боламыз.

Тексеруге арналған сұрақтар

1. Әлемдік экономикадағы ақшаның пайда болуының екі негізгі теориясын атаңыз.
2. Эволюциялық теорияға сәйкес ақшаның даму тарихының негізгі кезеңдері қандай?
3. Ақша функцияларын тізімдеңіз және осы ұғымдарды ашыңыз.
4. Ақшаның мәні үш қасиетке ие, оларды тізімдеңіз.

